

JESION

zwiastun jesieni

ARTUR SAWICKI

Jesion wyniosły (*Fraxinus Excelsior* L.) należy do najstarszych gatunków drzew liściastych na Ziemi, gdzie jak oceniają eksperci pojawił się około 10 mln lat temu. Na podstawie badań paleobotanicznych wiadomo, że w Polsce tworzył on już ponad 8 tys. lat temu, wraz z olszami i wiązami, lasy łęgowe nad rzekami i strumieniami. Stopniowo rozprzestrzenił się i na tereny bardziej suche.

Jesiony dożywają wieku około 300 lat. Gatunek ten uważany jest za najwyższe rodzime drzewo liściaste w Europie. Obecny rekordzista rośnie w Niemczech i mierzy 48 m. Co więcej, najwyższym notowanym obecnie drzewem liściastym w Polsce jest również jesion, który ma wysokości 44,4 m i znajduje na terenie Białowieskiego Parku Narodowego. Nazwa gatunkowa „wyniosły” jest tu więc jak najbardziej na miejscu.

Jesion wyniosły posiada największy zasięg korzeni bocznych spośród wszystkich rodzimych europejskich drzew. Wyrastające pionowo w górę, grube, długie i proste odrośla (tzw. „wilki”) osiągają tak duże rozmiary, że czasami przypominają oddzielne drzewa. Gatunek ten spotykany jest w całej Polsce niżowej i w niższych położeniach górskich. W młodości ma korę cienką i gładką, szarzieloną, która z wiekiem staje się ciemnoszara, grubieje i pęka. Rosnąc w zwarciu wytwarza wysoko osadzoną, regularną koronę, egzemplarze rosnące pojedynczo często mają widlasto rozgałęziony pień, a koronę nisko osadzoną i szeroką.

Liście jesionu są nieparzystopierzaste, o 7–11 listkach długości do 10 cm (cały liść może mieć nawet około 40 cm). Kwitnie w kwietniu–maju, przed rozwojem liści. Kwiaty mieszanopłciowe (na jednym osobniku mogą być kwiaty różnych typów), zebrane w wiechowate kwiatostany, wiatropylnie. Owoce – oskrzydłone, spłaszczone orzeszki długości 2,5–5 cm, mogą pozostawać na drzewie do wiosny (dojrzewają we wrześniu–październiku). Jesion wyniosły należy do nielicznej grupy rodzimych drzew w Polsce, których liście przeważnie opadają bez przebarwienia. Podobne zjawisko obserwujemy także u olszy czarnej i niektórych gatunków topól. Jednocześnie moment przebarwienia jego liści na kolor złocistożółty uważany jest za początek jesieni.

Gatunek ten charakteryzuje się dużą wrażliwością na późne przymrozki, a po uszkodzeniu wierzchołka, najczęściej się rozwidła. Na pędach w węzłach zaobserwować można na tym drzewie czarne pączki zimowe. W parkach można czasem spotkać drzewa o brązowych pączkach z jasnym nalotem – wówczas mamy do czynienia z przybyszem z oceanu – jesionem amerykańskim.

Jesion ma bardzo duże wymagania względem żyzności gleby i wilgotności, dlatego też najczęściej występuje w dolinach i na terenach okresowo zalewanych. Na jego pniach w lasach bardzo często spotkać można charakterystyczne plechy – wstężnicy, porostu oplatającego szarą korę jesionu.

Jest gatunkiem światłolubnym i nie tworzy litych drzewostanów, najczęściej występuje wraz z olszą i dębem (łęgi i grądy), a także w wilgotniejszych siedliskach, wśród żyznych buczyn. Drewno jesionu uważane jest za najcenniejsze spośród rodzimych gatunków – jest wytrzymałe, twarde, a przy tym giętkie i elastyczne (dawniej ze sklejki jesionowej robiono np. narty i poszycia samolotów). Drewno jego używane jest w meblarstwie, do wyrobu klepki parkietowej, sprzętu sportowego, przyrządów kreślarskich, części do maszyn rolniczych, kół wozów. Korą jesionu zawiera duże ilości garbników i wykorzystywana jest jako środek przeciwgorączkowy, zastępujący chininę.

Zgodnie z zapisami mitologii jesion posłużył Zeusowi jako „tworzywo rodzaju ludzkiego”. Z kolei według skandynawskiej mitologii pierwszy mężczyzna został uformowany właśnie z drewna jesionu. Drzewo to było również siedzibą największego rzymskiego boga Jowisza. Warto też wiedzieć, że strzały Erosa również były wykonane z pędów jesionu. Zgodnie ze źródłami historycznymi jesionowe strzały do kuszy i łuku były bezkonkurencyjne.

Aktualnie jesiony nie tylko w Polsce nękają choroby wywołane przez grzyby. W 2011 r. ukazała się książka pt. „Jesion wyniosły hodowla i zagrożenia”. Publikacja ta jest kolejną pozycją wydawniczą ze znanej czytelnikom serii „Drzewa naszych lasów”, opracowaną przez zespół autorski z Instytutu Badawczego Leśnictwa. Z książki możemy dowiedzieć się m.in., że jesion wyniosły jest gatunkiem szczególnie dla polskich lasów, tworzącym z innymi gatunkami liściastymi przebogate,

J. BUNIEWSKA (3)

związane z dolinami rzecznyymi lasy łęgowe (jesionowo-olszowe i wiązowo-jesionowe), grądy nizinne i olsy. Drewno jesionu wyniosłego, o pięknym rysunku i kolorycie, należy do bardzo poszukiwanych, cennych sortymentów. Aktualne zagrożenia chorobowe, powodowane przez chorobę spiralną, której końcowym aktem są patogeniczne grzyby, sprawiają, że proces ustępowania tego gatunku z naszych lasów przybrał bardzo dynamiczny charakter, o nasileniu i skutkach porównywalnych do grafiozy – holenderskiej choroby naczyniowej wiązu, która radykalnie zmniejszyła udział wiazu w składzie lasów Polski i całej Europy.

Zamieranie jesionu, najpoważniejsze aktualnie zagrożenie występujące w naszych lasach, zostało przedstawione bardzo szczegółowo. Przyczyny, rozumiane jako czynniki pierwotne, inicjujące spiralę chorobową, są trudne do identyfikacji. Jako prawdopodobne wskazuje się czynniki abiotyczne: spadek poziomu wód gruntowych, długotrwałe susze i przymrozki. Na osłabione drzewostany wchodziły grzyby patogeniczne i owady, doprowadzając do obumierania drzew i drzewostanów. Autorzy przedstawiają w publikacji schemat łańcucha chorobowego, bardzo szczegółowo omawiając gatunki grzybów, których występowanie stwierdzono na zaatakowanych jesionach. Obecnie największe znaczenie dla rozwoju choroby przypisuje się rodzajowi *Chalara* sp.

W związku z występującym zjawiskiem zamierania jesionu, nazwanym przez autorów tymczasowym, stawia się roboczą hipotezę zalecającą podejmowanie systematycznych prób naturalnego odnawiania jesionu na odpowiednich dla niego siedliskach.

Pozostaje mieć nadzieję, że jesion poradzi sobie z chorobami i nadal będzie cieszył nasze oczy żółtymi liśćmi zapowiadającymi nadjeście jesieni. □

